

ТЕМА 3

РАЗНОЛИКОСТ И ПЛУРАЛИЗАМ

За средно образование

Согласување преку дисидентство?

Како да се согласиме за заедничкото добро?

**“La multitude qui ne se réduit pas à l’unité est confusion;
l’unité qui ne dépend pas de la multitude est tyrannie.”**

(Разноликоста која не може да се сведе на единство е збунетост;
единството кое не зависи од разноликоста е тиранија.)

Блез Паскал (1623-1662)

3.1 Кога би бил претседател...

Учениците ги одредуваат нивните политички приоритети

3.2 Кои цели сакаме да ги промовираме?

Учениците создаваат политички партии

3.3 Што е општото добро?

Согласување преку дисидентство

3.4 Учество во плуралистичка демократија

Учениците размислуваат за нивното искуство

Тема 3

Разноликост и плурализам

Согласување преку дисидентство?

Вовед за наставници

1. Врската помеѓу разноликоста, плурализмот и демократијата

Разноликост – некои примери

- Вработените и работодавците дискутираат за платите и работното време
- Родителите сакаат повеќе професори да се грижат за нивните деца. Лоби од плаќачи на данок сакаат даноците да бидат намалени.
- Докторите и непущачите сакаат комплетна забрана за пушење во барови и ресторани. Сопствениците и производителите на цигари промовираат слободно пушење секаде.
- Младината сака една празна зграда да се претвори во младински центар. Соседите во близина се плашат дека вревата навечер ќе биде преголема.

Концептот на разноликост се однесува на начините на кои луѓето се разликуваат – во нивните интереси, но и други работи: начин на живот, етничко потекло, верувања и вредности, социјален статус, пол, генерација, дијалект и регион (пр. урбан или рурален). Исто така, разноликоста се зголемува – како последица на социјалните и економските промени.

Дали разноликоста е проблем?

Според плуралистичките теории, одговорот е не. Во демократските системи, секој кој промовира индивидуални или групни интереси ги практикува човековите права – на пример, демонстрациите во јавност се практикување на слободата на изразување. Затоа плуралистичкиот концепт ја признава разноликоста – тоа е всушност нешто „нормално“, но поставува предизвик. Како да се усогласат различните интереси меѓу различни групи и индивидуалци? Кое е најдоброто решение на конфликтите и проблемите кои ги искажуваат тие? Ова е прашањето за општото добро.

Што е општото добро?

Според плуралистичките теории никој не знае што е општото добро пред да се направи јавна дискусија за тоа. Мораме да се согласиме за тоа што ни одговара најдобро. Општото добро е нешто за кое се преговара. Да ги разгледаме двата примери подолу:

- Работниците и работодавците мораат да се согласат со плата која на работниците им дава доволен животен стандард, а ги држи трошоците на работодавецот под контрола.
- Проблемот со младинскиот центар може да се реши со негово градење, но потоа поставување правила, со цел да се заштитат соседите од врева. Најдоброто решение мора да се најде преку дијалог и преговарање, а резултатот најчесто е компромис.

Затоа плурализмот е поврзан со конструктивистичкиот концепт за општо добро. Прво сите учесници ги искажуваат различните интереси, а потоа се бара решение кое сите ќе го прифатат. Затоа нема ништо „егоистичко“ во искажувањето на сопствените интереси. Напротив, тоа е дел од процесот, но никој не треба да очекува неговите интереси да се целосно исполнети. Конструктивистичкиот концепт истакнува дека има елемент на учење, следејќи го моделот на обиди и грешки. Праксата ќе покаже колку е добро решението, а тоа можеби ќе се смени или подобри – со нови дискусии и преговори.

На кој начин плурализмот е поврзан со демократијата?

Плурализмот е форма на натпревар. Играчите се натпреваруваат едни со други за да ги промовираат нивните интереси, а преговарањето вклучува способност и разум. Но овој тип на натпревар исто така осигурува дека ниеден играч нема да стане доминантен. Разноликоста и плурализмот создаваат структура на полиархија (владеење на многумина), која е социјалниот еквивалент на принципот на проверки и рамнотежи (checks and balances) во демократското уредување. Плурализмот се приближува до либерализмот со проширување на конкурентноста од економијата до општеството и политиката.

Како во плурализмот се решаваат конфликтите на интереси на мирен начин?

Разноликоста и плурализмот дозволуваат голем степен на дисидентство за интереси и проблеми („дисидентска сфера“). Ова може да функционира само ако има „согласувачка сфера“. Плурализмот бара од граѓаните да се согласат за одредени основни вредности и правила:

- Заемно признавање: другите играчи се гледаат како противници, но не како непријатели.
- Ненасилство: преговорите се одвиваат по мирен пат, а тоа е вербално и без користење на физичка сила.
- Прифаќање на компромис: сите играчи сфаќаат и прифаќаат дека може да се донесе одлука само преку компромис.
- Владеење на мнозинството: ако се гласа за одлука, мнозинството одлучува.
- Обид и грешка: ако условите се променат или некоја одлука е неправилна, се прават нови преговори.
- Праведност: одлуките мора да се складни со човековите права.

Критика за плуралистичкиот концепт

Критичарите истакнаа дека во плуралистичкиот модел моќта е во рацете на многумина, но поради разноликоста таа е нееднакво распределена. Затоа некои играчи имаат поголеми шанси во натпреварот на интереси од другите.

Овој аргумент ја истакнува составната тензија помеѓу слободата и еднаквоста – таа е составна што значи дека е неискоренлива за демократијата и човековите права. Плуралистите го промовираат либералното разбирање на компетенциската демократија, а критичарите инсистираат на рамноправно толкување на демократијата.

Во плуралистичкиот модел тензијата меѓу слободата и еднаквоста е јадрото на прашањата за општото добро. Слободата значи конкуренција, а конкуренцијата создава победници и

губитници т.е. нееднаквост. Затоа кога се одлучува за општото добро, играчите кои се вклучени мораат да помислат на потребите на послабите.

Дали има алтернатива на плурализмот?

Одбивањето на плурализмот подразбира препуштање на „апсолутистичкото искушение“. Властите го одредуваат општото добро, и кој не се согласува се прогласува за непријател. Комунистичките партии се пример за ова. Тие ја докажуваа апсолутната власт ослонувајќи се на тврдењето дека можат да го одредат општото добро со научни средства. Либералната и егалитарна демократија беше одбиена.

На крајот, алтернативата на плуралистичката демократија е форма на диктаторство. Ова се отсликува во забелешката на Винстон Черчил дека „демократијата е најлошата форма на владеење, со исклучок на сите други кои веќе беа пробани“. Плуралистичката демократија не е без ризици, но изгледа дека е најдобрата форма на власт која мирно се справува со разноликоста на нејзините членови.

2. Учество во демократија – што нуди оваа тема

Учениците мораат да научат дека учествуваат во плуралистичка демократија:

- Тие мораат да бидат слушнати ако сакаат нивните интереси и идеи да се земат предвид; учеството во демократија исто така значи учество во натпреварот на плурализмот.
- Учеството во демократија значи преговарање за општото добро.
- Учеството во демократија бара сите играчи да ги прифатат основните вредности на заемно признавање, ненасилство, волја за правење компромиси и владеење на мнозинството.

Оваа тема го користи пристапот на учење преку задачи. Учениците ја разбираат разноликоста од искуството во училиште и го разбираат плурализмот со тоа што се активни во процесот на преговарање за општото добро.

Лекција 1: Најпрво учениците треба да ги споделат идеите за прашањето – кои би биле нивните најголеми приоритети ако се претседател или шеф на владата во нивната земја? Учениците ќе увидат дека има разноликост во нивните мислења и идеи. Класот е модел за разноликоста во целото општество.

Лекција 2 и 3: почнува процесот на преговори. Учениците кои имаат исти погледи или пристапи формираат политички партии (другите типови на групи се изоставени во овој модел); другите можат да одберат да се сами. Учениците ги одредуваат нивните цели и приоритети и потоа преговараат. Можеби нема да најдат одлука или компромис за кој сите, или барем мнозинството ќе се согласат – како и во реалноста. Тие ќе ја увидат предноста на организациите како што се партиите наспроти индивидуалците во натпреварот на правење планови и решенија.

Лекција 4: Учениците размислуваат за нивното искуство и даваат повратна информација за целата тема.

Улогата на наставникот е тој да биде олеснувач. Учениците ја обработуваат темата со нивните активности. Се предлагаат неколку кратки упатства за клучните концепти од наставникот, со што тој/таа би го помогнал/а конструктивистичкото учење. Наставникот ги предава овие информации кога учениците се подготвени. Материјалите за ученици и материјалите за наставници ги содржат ресурсите и информациите.

Развивање на компетенции: упатувања до другите теми во оваа книга

Што покажува оваа табела

Насловот на овој прирачник, *Учество во демократијата* се концентрира на компетенциите на активниот граѓанин во демократијата. Матрицата го покажува потенцијалот за дополнување помеѓу темите во овој прирачник. Матрицата покажува кои компетенции се развиваат во 3-тата тема (засенчениот ред во табелата). Колоната која е со задебелена рамка ги покажува компетенциите за донесување политички одлуки и делување – таа е задебелена поради блиските врски со учеството во демократија. Редовите подолу ги означуваат врските со други теми во овој прирачник: кои компетенции што ги поддржуваат учениците во 3-тата тема се развиваат во овие теми?

Како може да се користи оваа матрица

Наставниците може да ја користат оваа матрица како алатка за правење план за часовите по ОДГ/ОЧП на различни начини.

- Оваа матрица им помага на наставниците кои имаат само неколку часа да ги посветат на ОДГ/ОЧП: Наставникот може да ја одбере само оваа тема и да ги изостави другите, бидејќи тој/таа знае дека некои од клучните компетенции до одреден степен се развиваат во оваа тема – на пример, правење избори, разбирање на плурализмот на идентитети, практикување на правата на слобода, одговорност при правењето избори кои влијаат на другите.
- Матрицата ги потсетува наставниците на потенцијалот за дополнување кој помага за учениците постојано да се обучуваат, во битни области и различни контексти кои се поврзани на многу начини.

Теми	Димензии на развојот на компетенции			Ставови и вредности
	Политичка анализа и расудување	Методи и вештини	Учество во демократија Донесување политички одлуки и делување	
3 Разноликост и плурализам	Препознавање области на ист интерес и конфликт Две димензии на политиката: решавање проблеми и борба за моќ	Зборување во јавност. Допадливост кај другите Управување со времето	Идентификување на политички приоритети и цели Преговарање и одлучување	Самодоверба, самопочит Волја за правење компромиси
6 Влада и политика	Политика – процес на решавање проблеми и конфликти Димензија на моќта во правењето на агенда			
4 Конфликт			Преговарање и одлучување	
5 Правила и закони			Согласување за рамка на правила	Заемно признавање

ТЕМА 3: Разноликост и плурализам – согласност преку дисидентство?

Како да се согласиме за заедничкото добро?

Тема на лекција	Стручно оспособување/цели на учење	Задачи на ученикот	Материјали и извори	Метод
Лекција 1 Кога би бил претседател...	<p>Одредување политички приоритети, делување на собири за јавна дискусија и одлучување, живеење со отворени ситуации на „конфузија“</p> <p>Правење избор и размислување за критериумите.</p> <p>Создавање матрица базирана на категории.</p> <p>Давање краток исказ и давање причини.</p> <p>Четири основни политички погледи: Либерален, социјал-демократски, конзервативен, зелен (еколошки).</p>	<p>Учениците ги дефинираат, претставуваат и споредуваат нивните политички приоритети.</p>	<p>А3 лист хартија</p> <p>Материјал за наставници 3А Материјал за ученици 3.1.</p> <p>Лента од хартија за секој ученик, по можност со маркер.</p>	<p>Презентација и анализа на политички изјави; индивидуална работа, пленарна дискусија.</p>
Лекција 2 Кои цели сакаме да ги промовираме?	<p>Преговарање. Балансирање на доследност до своите цели и признавањето на туѓите цели.</p> <p>Политичките партии ја создаваат потребната моќ за промовирање на политички цели. Тоа го прават со групирање и правење компромиси.</p>	<p>Учениците преговараат за заедничката агенда на политички приоритети.</p> <p>Тие ги претставуваат членовите на партијата на јавен настан.</p>	<p>Материјал за ученици 3.1-3.4.</p> <p>Материјал за наставници 3Б</p>	<p>Работа во групи, пленарни презентации, предавање.</p>

<p>Лекција 3</p> <p>Што е општото добро?</p>	<p>Учество: вештини на преговарање</p> <p>Анализа на цели за заеднички интерес.</p> <p>Политиката има две димензии: решение на проблемите и борбата за моќ.</p> <p>Компромисот е цената што се плаќа за поддршка и согласување.</p>	<p>Учениците преговараат за одлука.</p>	<p>А4 ленти хартија и маркери.</p> <p>Демонстрациони ленти за „дијамантска анализа“.</p>	<p>Игра за одлучување; индивидуални, групни и пленарни сесии.</p>
<p>Лекција 4</p> <p>Кои вредности мора да ги имаме сите?</p>	<p>Структурирање на резултатот од нечија работа.</p> <p>Давање кратки искази, повратна информација.</p> <p>Плурализмот овозможува фер и ефективно одлучување. „Согласност преку дисиденство“.</p> <p>Ги промовирам своите интереси со учеството во демократија.</p>	<p>Учениците размислуваат и дискутираат за нивното искуство и даваат повратна информација за целата тема.</p>	<p>Табли и маркери, примерок од материјал за ученици 2.5 (УДЧП) и 2.6 (ЕКЧП)</p>	<p>„Сид на тишината“</p> <p>Индивидуална работа, презентација и дискусија.</p> <p>„Блиц“ рунда.</p>

Лекција 1

Кога би бил претседател...

Учениците ги одредуваат нивните политички приоритети

Оваа матрица ја сумира информацијата која наставникот треба да ја испланира и предаде на часот.

Стручното оспособување директно се однесува на ОДГ/ОЧП.

Крајната цел на учење покажува што учениците знаат и разбираат.

Задачата на учениците, заедно со **методот** го формираат главниот елемент на процесот на учење.

Списокот на **материјали** е во корист на подготовката за час.

Временскиот буџет на наставникот му дава груба ориентација за организацијата на време.

Стручно оспособување	Учество: одредување политички приоритети, делување во ситуации на јавна дискусија и одлучување, живеење со отворени ситуации на „конфузија“. Судење: избирање, и размислување на критериумите. Анализа: создавање матрица базирана на категории. Методи и вештини: давање краток исказ и давање причини.
Крајна цел на учењето	Учениците се способни да ја одредат нивната позиција меѓу четирите основни политички погледи: либерален, социјал-демократски, конзервативен, зелен
Задачи на учениците	Учениците ги дефинираат, претставуваат и споредуваат нивните политички приоритети.
Материјали и извори	А3 хартија (прашалник за учениците). Материјал за наставници 3А Материјал за ученици 3.1. Лента хартија за секој ученик, пожелно со маркер.
Метод	Презентирање и анализирање на политички искази; индивидуална работа; пленарна дискусија.
Временски буџет	1. Учениците ги одредуваат политичките цели. – 25 мин.
	2. Учениците ги анализираат нивните одлуки.

Информационо поле

На првиот час учениците го доживуваат класот како микро-општество. Тие создаваат разноликост на индивидуални и политички погледи. Учениците сфаќаат дека таквата ситуација треба да биде појаснета. Ако секој од нив замисли дека тој/таа е политички лидер на државата и ги одреди своите приоритети, очигледно е дека мора да се направат некој избори.

Наставникот го овозможува овој процес, и тој што следи во другите часови. Ако учениците сериозно ги сфатат своите цели, ќе бидат заинтересирани за преговарање за одлука која не можат да ја прифатат.

Опис на лекцијата

Фаза 1: Учениците ги одредуваат политичките цели

Чекор 1.1: Подготовка

Учениците и наставникот седнуваат во круг со отворен простор на средината. Клучите се тргнати настрана; барем една клупа во секој агол може да се користи.

Учениците ја имаат опремата при рака за правење белешки.

Секој ученик добива лента хартија, пожелно со маркер.

Наставникот го има листот А3 при рака („Кога би бил претседател...“), види подолу.

Чекор 1.2: Учениците одлучуваат⁸

Наставникот објаснува дека ова е почетокот на нова тема. Учениците се запознаваат со темата преку активност со следната инструкција:

Замислете дека само што станавте претседател⁹ на државата.

Кога би бил претседател на нашата држава,
мојот најголем приоритет би бил...

Наставникот го поставува прашалникот во средината на кругот.

Кој би бил твојот најголем приоритет?

Довршете го овој исказ. Ова се неколку точки за размислување:

Можете да изберете да направите конкретна мерка за одеднаш да постигнете цел – или да го направите првиот чекор во постигнувањето долгорочна цел.

Која група, став или проблем најмногу ве загрижува?

⁸ Овој метод е варијанта на вежба 6.3, „Кога би бил магионичар“ во ОДГ/ОЧП, книга VI, *Предавање демократија*, во издание на Советот на Европа, Стразбург, 2008, стр. 59

⁹ Наставникот го користи официјалниот термин за шефот на државата во земјата.

Учениците размислуваат за овие прашања во тишина и ги пишуваат нивните одлуки на нивните ленти хартија. Тие не треба да ги споделуваат идеите бидејќи тоа ќе го направат во пленарната рунда.

Секој ученик треба да претстави само една одлука. Ако имаат повеќе опции, тие треба да ги запишат во белешките.

Чекор 1.3 Учениците ги претставуваат нивните одлуки

Учениците еден по еден ги претставуваат нивните одлуки. Тие го довршуваат исказот „Мојот најголем приоритет би бил...“ и ги кажуваат главните причини. Ја спуштаат лентата хартија во слободниот простор на подот.

Се очекува некои ученици да имаат слични идеи. Кога ова ќе се случи наставникот го истакнува тоа и предлага овие искази да се групираат. Лентите се собираат заедно и се дава соодветен наслов, како „Борба против сиромаштијата“, или „Подобрување на образованието“.

Наставникот ги охрабрува учениците да се придружат во структурирањето на информациите. Нема дискусија или коментари за одлуките се додека секој од учениците не зел збор.

Резултатот ќе биде неколку слични искази, а можеби и неколку единствени искази.

Фаза 2: Учениците ги анализираат своите одлуки

Чекор 2.1: Учениците ја опишуваат разноликоста на нивните избори

Наставникот го овозможува овој чекор со отворено прашање:

- Опишете го „политичкиот пејзаж“ што сте го создале.

Неколку ученици треба да одговорат. Тие можат да се осврнат на следното прашање; ако не, тоа го прави наставникот:

- Која е основната идеја која ги поврзува сличните идеи и од кои причини другите ученици одбрале друга положба?

Учениците ќе ја опишат структурата на разноликоста. Бидејќи се справуваат со можности за политичка одлука а не отворена размена на идеи, тие ќе станат свесни за потребата да се дојде до согласување – со прифаќање на некои предлози и отфрлање на други. Богатството на идеи е производ од многуте граѓани кои учествуваат во дискусија, ја практикуваат нивната слобода на мислење, став и изразување. Одлуката мора да се направи, но кој ќе ја направи?

Ако е потребно наставникот ги упатува учениците при ова согледување.

Чекор 2.2: Наставникот дава информации за основните политички погледи

Секој агол од училницата претставува еден од политичките погледи. Наставникот ги поделил информациите листови (заедно со исечоците од материјалите за наставници 3А) на клупите. Наставникот го претставува секој поглед, а еден ученик ги чита исказите на класот.

Наставникот предложува учениците да ги користат овие информации:

- Кој основен поглед одговара на нивниот политички исказ, или групираниот исказ, а кој не одговара?
- Дали се идентификуваат со некоја од позициите, или се некаде помеѓу? Дали би сакале да одредат нова позиција?

Наставникот ги дели материјалите за ученици 3.1 – распоредот на темата. Предизвикот за учениците е тие да ја најдат нивната позиција во „политичкиот пејзаж“. Политичките партии се важни медијатори меѓу различни интереси, вредности и приврзаности. Затоа учениците се поканети да направат партии со што ќе ги промовираат целите кои ги изнесоа на овој час. Наставникот додава дека учениците го практикуваат човековото право на политичко учествување. Имаат слобода да се придружат или да напуштат партија, да формираат нова или воопшто да не се занимаваат со партии. Распоредот создава процес на политичко одлучување – од политички цели во умувите на луѓето до привремен договор за општото добро.

Чекор 2.3: Учениците се здружуваат во новите партии

Учениците се здружуваат во нивните партии во последните минути на часот. Тие ги добиваат материјалите за ученици 3.2 и 3.3 како поддршка за нивната дискусија.

Наставникот зборува со учениците кои одбрале да не се придружат или формираат партија. Тие треба да разберат дека во таа состојба, како и во реалноста, партиите се појаките играчи и ќе го преземат водството. Ако тие сериозно ги сфатат своите цели, треба да покажат интерес за да ги овозможат во пракса. За ова да се случи неопходен е елементот на моќ. Партиите се способни да создадат ваков потенцијал за моќ. Затоа учениците треба да земат предвид една од следните опции:

- ако имате додатни опции, кои можеби се забележани предходно, размислете за приклучување на партија поради таквите цели.
- Зборувајте едни со други за да видите дали може да формирате партија.
- Чекајте за политичките изкази на партиите и потоа направете избор.

Лекција 2

Кои цели сакаме да ги промовираме?

Учениците создаваат политички партии

Оваа матрица ја сумира информацијата која наставникот треба да ја испланира и предаде на часот.

Стручно оспособување директно се однесува на ОДГ/ОЧП.

Крајната цел на учење покажува што учениците знаат и разбираат.

Задачата на учениците, заедно со **методот** го формираат главниот елемент на процесот на учење.

Списокот на **материјали** е во корист на подготовката за час.

Временскиот буџет на наставникот му дава груба ориентација за организацијата на време.

Стручно оспособување	Учество: Преговарање – баланс на доследноста до своите цели и признавањето на туѓите цели.
Крајна цел на учењето	Политичките партии ја создаваат потребната моќ за да се промовираат политичките цели. Тоа се прави со спојување на индивидуалните интереси а оттаму и правење компромиси.
Задачи на учениците	Учениците преговараат за заедничкиот распоред на политички приоритети. Тие ги претставуваат членовите на партијата на јавен настан.
Материјали и извори	Материјал за наставници ЗБ Материјал за ученици 3.1-3.4.
Метод	Работа во групи, пленарни презентации, предавање.
Временски буџет (Фази)	1. Учениците го одредуваат изгледот на нивните партии – 15 мин. 2. Јавен настан: партиите го презентираат нивниот изглед. – 10 мин. 3. Наставникот го претставува конструктивистичкиот концепт за заедничкото добро. – 5 мин. 4. Учениците дискутираат за преговарачките стратегии. – 10 мин.

Информационо поле

Поголемиот дел од часот е посветен на активностите на учениците и тие треба да ги завршат во ограничен период (види материјал за ученици 3.1).

Наставникот прави кратко предавање што дава нова перспектива за искуството на учениците. Наставникот се осврнува на доста работи кои се познати и ги претставува клучните концепти на оваа тема – разноликост, плурализам, општото добро.

Низ интеракцијата на конструктивистичкото учење, предавање и новата фаза на конструктивистичкото учење, овие концепти се значајни за учениците бидејќи им помагаат да ја разберат ситуацијата во која се.

Опис на лекцијата

Наставникот се осврнува на распоредот за лекцијата (материјал за ученици 3.1). Партиите ги заземаат позициите во „политичкиот пејзаж“ – буквално со седнување на местата и работење на нивниот имиџ. Јавниот настан помага за сите да ја одредат својата позиција – во соработка или конфронтација со други партии.

Фаза 1: Учениците го одредуваат изгледот и агендата на нивните партии

Чекор 1.1: Учениците ја одредуваат нивната позиција во „политичкиот пејзаж“

Учениците кои ги групирале политичките искази на предходниот час сега треба да одлучат каде е нивната позиција во политичкиот спектар. Тие ја означуваат позицијата со нивните клупи и столчиња. Таа може да е во некој агол, или каде било помеѓу. На овој начин просторот помеѓу партиите во доста буквална смисла покажува кои партии се поблиску или во опозиција. Колку се поблиски две партии, толку поголеми се шансите да направат коалиција за заеднички цели.

Учениците кои одбрале да не се дел од партија се собираат во средината на собата. Тие ги споделуваат нивните погледи. Ако сакаат наставникот може да им се придружи како модератор. Тој/таа не треба да ги убедува да се придружат во некоја партија, туку да ги слушне нивните прашања и приговори. Учениците одлучуваат дали и како да учествуваат, не наставникот.

Партиите треба да прифаќаат нови членови во секое време, како во реалноста. Учениците исто така имаат право да напуштат партија во секое време.

Чекор 2.2: Партиите го дефинираат нивниот изглед

Учениците го дефинираат изгледот на партиите според материјалот за ученици 3.2 и 3.3. Наставникот гледа и слуша, но не интервенира ако не побараат учениците, или ако има сериозни проблеми.

Фаза 2: Јавен настан – партиите го претставуваат нивниот изглед

Овој настан е за партиите, не за индивидуални ученици. Ова е заради ограничениот временски период. Партиите ги здружуваат индивидуалните ставови, со што би се намалила разноликоста и индивидуалните мислења.

Секоја партија има ист временски период – 2 до 3 минути, зависно од бројот на партиите. Наставникот го истакнува ограничениот временски период и строго го спроведува правилото од очигледни причини – да е фер за сите.

Како што е претставено во материјалот за наставници 3.2, говорниците треба да се приближат до учениците кои уште не избрале. Второ, тие можеби ќе пробаат да се натпреваруваат со другите партии. Можат да се служат со постери и флаери.

Сите ученици, без разлика дали се во партија или не, одлучуваат дали да се приклучат или напуштат партија после настанот.

Фаза 3: Наставникот дава информации за размислување: општото добро

Оваа информација која е кратко предавање поткрепено од материјалот за ученици 3.4 го збогатува искуството на учениците со клучните концепти за разноликост и плурализам. Со поврзувањето на предавањето со контекстот на искуството и интеракцијата која ја создале учениците, се создава интеракција меѓу конструктивистичкото учење и систематската инструкција.

Материјалите за наставници 3Б го содржат предлог-планот за предавањето.

Учениците можат да бараат понатамошно појаснување ако е потребно. Во спротивно не е потребна дискусија, бидејќи учениците можат да размислуваат за овие информации во понатамошното работење.

Фаза 4: Партиите ги подготвуваат нивните преговарачки стратегии

Наставникот упатува на распоредот (мат. за ученици 3.1). На следниот час партиите имаат можност да преговараат едни со други. Дали можат да формираат алијанса, коалиција? Се прави „тркалезна маса“ за сите партии и индивидуални ученици да имаат можност да преговараат за нивната идеја за општото добро. Во последната фаза на овој час учениците можат да ги подготват стратегиите за преговори.

- Кои цели ќе бидат приоритетни?
- На која партија/и сакаат да пристапат во првата рунда на билатерални разговори?
- Колку делегации ќе направи партијата?

Учениците ги продолжуваат интерните дискусии во нивните партии. Работат сами, освен ако не побараат помош од наставникот.

Лекција 3

Што е општото добро?

Согласност преку дисидентство

Оваа матрица ја сумира информацијата која наставникот треба да ја испланира и предаде на часот.

Стручно оспособување директно се однесува на ОДГ/ОЧП.

Крајната цел на учење покажува што учениците знаат и разбираат.

Задачата на учениците, заедно со **методот** го формираат главниот елемент на процесот на учење.

Списокот на **материјали** е во корист на подготовката за час.

Временскиот буџет на наставникот му дава груба ориентација за организацијата на време.

Стручно оспособување	Учество: Преговарачки вештини. Анализа: анализа на цели од заеднички интерес.
Крајна цел на учењето	Политиката има две димензии: решавање на проблеми и борба за моќ. Компромисот е цената која се плаќа за поддршка и договор.
Задачи на учениците	Учениците преговараат за одлука.
Материјали и извори	Ленти А4 хартија и маркери. Демонстрациски ленти за „дијамантска анализа“
Метод	Игра за одлучување; индивидуални, групни и пленарни сесии.
Временски буџет (Фази)	1. Учениците ги одредуваат нивните предлози – 10 мин.
	2. Учениците преговараат на тркалезната маса.

Информационо поле

Оваа тема го прикажува процесот на преговарање за цели кои се одредени од заедничкото убедување за општо добро. Во оваа лекција, учениците имаат задача да целат кон таа цел. Можеби ќе успеат, можеби не. Битен е трудот и искуството бидејќи тоа е всушност резултатот.

Наставникот продолжува со улогата на олеснувач. На пример, тој ги претставува моделите за преговарање но не коментира за содржината.

Во првата фаза треба да се обрне посебно внимание на учениците кои не се приклучиле кон ниедна партија.

Опис на лекцијата

Почеток: наставникот информира за распоредот

Наставникот се осврнува на распоредот (мат. за ученици 3.1) и ги потсетува учениците на нивната задача. Во овој час тие преговараат за политичката агенда. Кои цели ќе ги предложат?

Фаза 1: Учениците ги одредуваат нивните цели

Учениците одлучуваат кои цели да ги предложат. Партиите и индивидуите можат да дадат предлог. Ова дава предност на индивидуалните ученици; од друга страна, предлог од некоја партија има поголема шанса да биде изгласан.

Говорниците на групите или индивидуалците подготвуваат краток промотивен исказ.

Учениците ги забележуваат целите на хартија со маркер.

Фаза 2: Учениците преговараат на „тркалезна маса“

Наставникот инсистира на точно почнување. Учениците седат во круг на столчињата; ова не е најслично на метафората „тркалезна маса“ но е најдобро за комуникација. Партиите кои формирале коалиција седат едни до други.

Чекор 2.1: Учениците ги даваат нивните предлози

Наставникот ги отвора дискусиите и дава збор на секој од говорниците и индивидуални ученици. Наставникот бара од нив да известат за каков било договор кој го направиле и да дадат предлог за заедничка одлука. Тие го ставаат нивното парче хартија на подот.

Чекор 2.2: Учениците ги анализираат своите цели и ги истражуваат можностите за компромис и интеграција

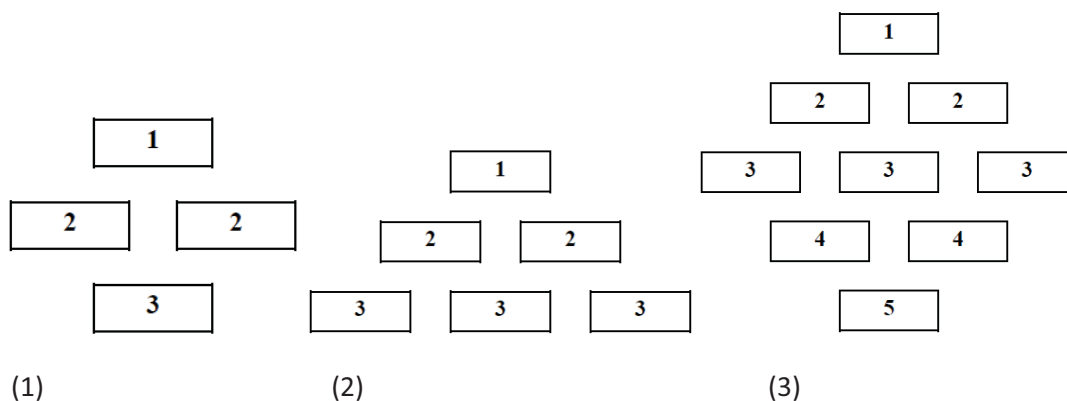
Откако сите зеле збор, наставникот ги прави можните врски и компромиси меѓу предлозите на учениците.

- Дали некои од предлозите одговараат заедно? Дали може да се стават на купче?
- Кои предлози меѓусебно се исклучуваат? Или дали целите ја имаат истата намера, но бараат голем труд, средства или пари?

Чекор 2.3: Наставникот предлага модел за преговори

Наставникот предлага модел за создавање на политичка агенда на цели за општото добро. Со лентите хартија А4 кои се нумерирани како што е прикажано подолу, тој/таа го претставува моделот бр. 1 како поедноставена верзија на класичниот модел на „дијаманска анализа“ (модел бр. 3).

Во варијантата со четири цели, една цел има најголем приоритет. Две цели имаат второстепен ранг, а една цел која не е толку битна се рангира како трета (или се изостави – тогаш наставникот ја трга целта бр. 3).



Овој строг модел со три или четири цели бара преговори бидејќи не можат да се вклучат многу цели. Од друга страна, полесно се имплементираат помалку цели отколку план кој секој го сака но е посложен за реализација (дилемата меѓу вклучување и ефикасност). Наставникот ги дава лентите со кои моделот 1 се прави во моделите 2 и 3.

Наставникот истакнува дека сите модели дефинираат само еден најголем приоритет. Затоа понатамошна и радикална опција би било да се одреди една цел.

1

Чекор 2.4. Учениците преговараат

Учениците имаат неколку прашања за кои треба да се согласат. Во исто време овие прашања отвораат различни насочувања кон компромис и поддршка од мнозинството.

- Кој модел ќе го одбереме – колку цели сакаме да вклучиме?
- Кои цели ќе имаат најголем приоритет?
- Дали е можно сите да се согласиме за една цел?
- Кои цели ќе ги вклучиме во нашата агенда? Цели кои се поткрепуваат или се исклучуваат меѓусебно? (Првата опција е за ефикасност, втората за вклучување)
- Дали агендата има смисла како целина?

Овде е потребно внимателно размислување и дискутирање. Партиите имаат силна поддршка за нивните цели, но другите може да имаат подобри идеи. Затоа прашањето за тоа која идеја ќе има најголема поддршка е отворено.

Вклучувањето на цели кои меѓусебно се исклучуваат (пр. „зелена“ + конзервативна) е типично за коалициите меѓу партии и владеењето на сите партии. Разионализираниот модел на цели (сите одредени од една партија) е покомпетитивен и ориентиран кон конфликти. Затоа изборот меѓу овие модели е избор на политички култури – начини за справување со плурализмот во демократијата. Наставникот набљудува како учениците се справуваат со овој проблем и одлучува дали да го истакне во часот за размислување.

Учениците ги поместуваат листовите на подот и го создаваат нивниот модел на агенда (формирајќи дијамантска или пирамидна форма). Ако неколку модели ги вклучуваат истите цели, се користат дупликати за да може да се споредуваат моделите.

Накрај, листовите се прикачуваат на хартиените табли како постери. Ова ќе се користи во следниот час.

Чекор 2.5: Учениците гласаат

На крајот од состанокот учениците гласаат со кревање на рака. Ако се согласиле за еден модел на цели, се очекува едногласно изгласување.

Ако се изгласаат различни модели, учениците гласаат за тие модели.

Во овој случај наставникот ја предлага следната гласачка процедура, која мора да се одреди пред да започне гласањето за моделите: ако некој модел победи со мнозинство од над 50%, тој се прифаќа. Во спротивно се гласа втор пат, со тоа што тогаш се гласа за двата модела со највеќе гласови. Како објаснение за воздржаните, се прифаќа моделот со најголем број на гласови.

Лекција 4

Учество во плуралистичка демократија

Учениците размислуваат за нивното искуство

Оваа матрица ја сумира информацијата која наставникот треба да ја испланира и предаде на часот.

Стручно оспособување директно се однесува на ОДГ/ОЧП.

Крајната цел на учење покажува што учениците знаат и разбираат.

Задачата на учениците, заедно со **методот** го формираат главниот елемент на процесот на учење.

Списокот на **материјали** е во корист на подготовката за час.

Временскиот буџет на наставникот му дава груба ориентација за организацијата на време.

Стручно оспособување	Анализа и расудување: Структурирање на резултатите од одредена работа. Методичарски вештини: давање кратки изјави, давање повратна информација.
Крајна цел на учењето	Плурализмот значи фер и ефективно одлучување. „Согласност преку дисидентство.“ Јас ги промовирам своите интереси преку учеството во демократија.
Задачи на учениците	Учениците размислуваат и дискутираат за нивното искуство и даваат повратна информација за темата.
Материјали и извори	Материјал за ученици 2.5 (УДЧП) и 2.6 (ЕКЧП); хартиени табли и маркери.
Метод	„Сид на тишината“. Индивидуална работа, презентација и дискусија. „Блиц“ рунда.
Временски буџет	Фаза 1: Учениците размислуваат за нивното искуство („Сид на тишината“) - 20 мин. Фаза 2: Дискусија – 15 мин. Фаза 3: Учениците даваат повратна информација – 5 мин.

Информационо поле

Размислувањето е конструктивистичко учење. Учениците ги формираат нивните погледи и ги споделуваат едни со други. Улогата на наставникот е да ја даде рамката на соодветни методи и распоредот. Ова е пример за предавање преку човекови права: учениците го практикуваат правото на слободно мислење и изразување. Строгата рамка дава можност за секој ученик да учествува. Овие можности никогаш нема да бидат толкувани како еднакви бидејќи различните методи на учење различно одговараат на методите кои ги одбрал наставникот.

Наставникот одзема само мал дел од времето за говорење. Но неговото лидерство се чувствува постојано, бидејќи тој ја одредува рамката и распоредот за часот. Како и во другите теми, учениците го искусуваат парадоксот – фактот дека правилата и водството не само што се пожелни за слободата, туку се и потребни.

Опис на лекцијата

Подготовки:

Се закачуваат моделите на политичка агенда за кои учениците гласаа во предходниот час.

Четири хартиени табли („Сидовите на тишината“) се закачуваат околу училницата, и се поставуваат 2-3 маркери со различна боја во близина. Таблите треба да се пристапни, со 5-6 столчиња наместени во полукруг околу таблите. Како алтернатива таблите може да се положат на 2-3 споени клупи.

Наставникот ги подготвува таблите пред часот со тоа што ги впишува клучните прашања (види подолу). Треба резервни хартиени табли ако на учениците им е потребно повеќе простор за пишување.

Начинот на седење овозможува добра комуникација. Нема вообичаено седење, туку столчиња во круг или клупи во отворен квадрат – во зависност кое подобро одговара на поставувањето на таблите.

Фаза 1: Учениците размислуваат за нивното искуство („сидови на тишината“)

Чекор 1.1: Наставникот ги учи учениците како да ги користат „сидовите на тишината“¹⁰

Учениците и наставникот седнуваат. Наставникот се осврнува на темата на лекцијата во распоредот (материјал за ученици 3.1) – со размислување и ретроспектива наместо преземање нови информации и работа на нова задача. Во размислувачката сесија учениците треба да размислат, да ги споделат идеите и да дискутираат за нив.

Наставникот го претставува методот „сид на тишината“ и објаснува зошто е тој одбран: тој е добар метод за поддршка на размислувањето, и на учениците им дава максимално време за размислување и комуницирање.

Наставникот се осврнува кон четирите постери – четирите „сидови на тишината“:

- **Плурализам**
Како јас го искусив плурализмот?
- **Согласност преку дисидентство?**
Од кои причини ние успеавме или не успеавме да се согласиме за одлука која е за општото добро?
- **Различна распределба на моќ**
Како се чувствувавме кога бевме едни од појаките или послабите играчи?
- **Човекови права**
Кои човекови права ги практикувавме во овие часови? (Се делат копии од материјалот за ученици 2.5, Универзалната декларација за човекови права, и 2.6, Европската конвенција за човекови права.)

¹⁰ Овој метод е варијанта на вежбата 7.1, „Сид на тишината“, во ОДГ/ОЧП, книга VI, *Предавање демократија*, во издание на Советот на Европа, Стразбург, 2008, стр. 62

Упатства:

- Треба да има тишина за време на вежбата – оттаму е и името „Сид на тишината“. Тоа е дискусија во писмена форма.
- Секој ученик може да пишува колку што сака.
- Минимален критериум: два запис, секој на два различни „сида на тишината“.
- Учениците можат да го запишат нивниот одговор на клучните прашања или да коментираат за запис од друг ученик. Може да се користат стрелки, линии и симболи.
- Учениците можат да се движат, или да останат на еден постер.

Чекор 1.2: Учениците ги запишуваат идеите на „сидовите на тишината“.

Учениците ја проследуваат вежбата за размислување според упатствата. Наставникот ги следи размените на идеи и мислења кои излегуваат на таблите, но не учествува. Наставникот инсистира сите да го почитуваат владеењето на тишината.

Оваа фаза трае 10-15 мин.

Фаза 2: Последователна дискусија

Наставникот ги повикува учениците да заземат место (круг на столчиња или во отворен квадрат) и ја најавува следната фаза: последователната дискусија, водена од наставникот.

Најпрво учениците треба да се договорат за кои теми сакаат да разговараат. Наставникот ги потсетува на потребата да се направи избор во рамките на даденото време. Ова би значело да се концентрира на еден или два „сида на тишината“ отколку кратко да се коментира за секој од нив, но за ова треба да одлучат учениците.

Ваквата дискусија е пример за конструктивистичко учење. Наставникот не смее и не треба да предвиди што ќе кажат учениците. Задачата на наставникот е да даде структура на придонесите на учениците.¹¹

Фаза 3: Повратна информација („блиц“ рунда)

Наставникот го најавува крајот на дискусијата и почетокот на рундата за повратна информација. Овој метод се состои од серија на „блиц“ искази. Секој ученик ја довршува следната реченица:

„Најинтересното или најбитното нешто што го научив во оваа тема е...“

Еден по еден, секој од учениците прави краток исказ од 1-2 реченици. Не се дозволени коментари. Учениците слободно можат да ги повторат и истакнат меѓусебните искази.

Повратната информација им помага на учениците во создавањето на формана одржливо учење. Наставникот добива информација со која се евалуира темата. И учениците и наставникот можат да примат идеи за планирањето на нивната идна дејност во полето на ОДГ/ОЧП (упатувања кон други теми, продолженија).

¹¹ Видете го поглавјето во воведот за конструктивистичкото учење.

Материјали за наставници ЗА

Четири основни политички погледи



Либералниот поглед: индивидуална слобода на прво место

- Клучни принципи: лична слобода и одговорност.
- Заштита на човековите и граѓански права.
- Слободна трговија и конкурентност како движечка сила за напредокот, модернизацијата и зголемена благосостојба.
- Капитализмот најдобро функционира ако се остави сам на себе.
- Силна држава – но држава која се ограничува со владеење на правото.
- Големата социјална помош ги прави луѓето мрзливи.
- Личниот труд и успех мораат да се исплатат – да нема преголем данок на приходите.

Слоган: „Без ризик, нема слобода“.



Социјал-демократскиот поглед: еднаквоста на прво место

- Клучни принципи: еднаквост, солидарност, социјална сигурност.
- Заштита на послабите, сиромашните, непривилегираните..
- Ако не се контролира, капитализмот ќе ја зголеми социјалната поделба. Нема алтернатива на капитализам, но неговите ефекти треба да се контролираат и исправат по политички пат.
- Ни треба систем на социјална сигурност за грижа на семејствата, инвалидите, болните, старите, невработените и сиромашните.
- Солидарноста значи дека силните ги поддржуваат оние на кои им треба поддршка.

Слоган: „Обединети стоиме – разединети паѓаме“ (анг. -“United we stand – divided we fall”).



Конзервативниот поглед: сигурноста на прво место

- Клучни принципи: Сигурност и стабилност.
- Силната држава е битна за да се заштити земјата од опасност и закани.
- Силната држава се потпира на модерна и ефикасна економија.
- Треба да се избегнува зголемување на социјалната поделба.
- На семејството му е потребна посебна заштита.
- Граѓаните треба да бараат помош само ако самите не можат да се справат со нивните проблеми.

Слоган: „Силна држава во стабилна економија“



Зелениот поглед: природната средина на прво место

- Клучни принципи: заштита на природната средина, одговорност за идните генерации.
- Нашиот сегашен начин на живот, воден од економскиот раст и искористување на фосилните горива е сериозна закана за нашата иднина.
- Интернационалните договори се потребни за заштита на природната средина на глобално ниво.
- Ние ја носиме одговорноста за идните генерации и целата планета.
- Малите промени во нашиот секојдневен живот можат да направат разлика.

Слоган: „Парите не можеш да ги јадеш“.

Материјали за наставници ЗБ

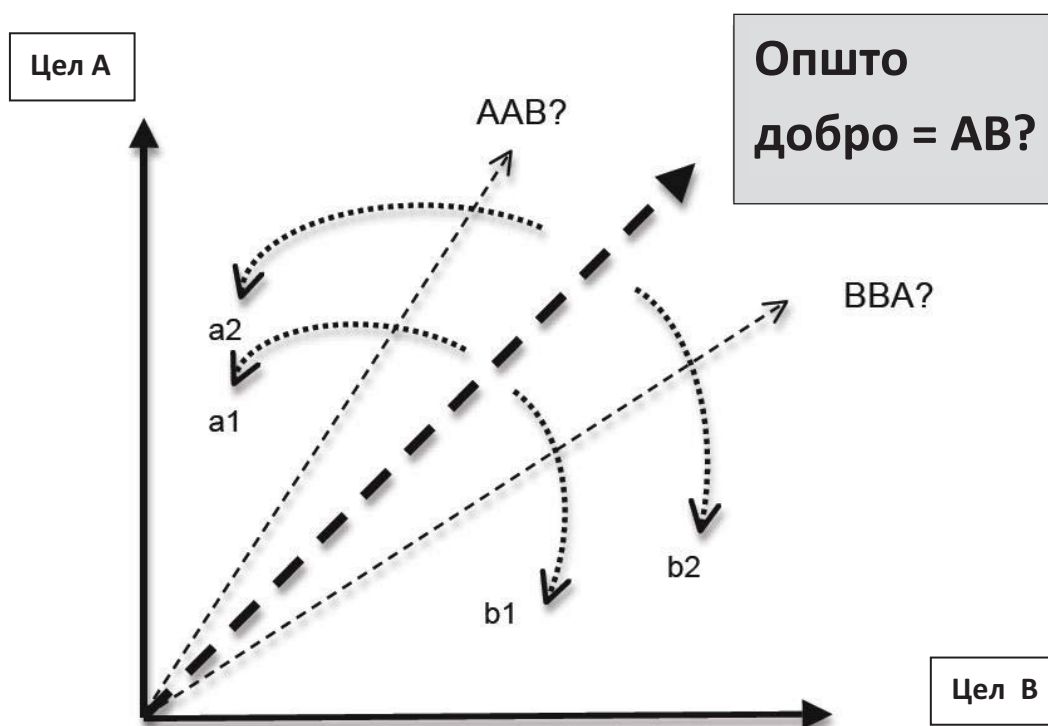
Предавање: што е општото добро?

Овој нацрт ги опишува основните упатства за анализа. Наставникот треба да го адаптира предавањето на потребите на учениците и контекстот со темата.

Во демократиите се подразбира дека никој со сигурност не знае што е општото добро, и затоа мораме да заедно да одлучиме за тоа што сметаме дека е најдобро за нашата заедница. Во диктатурите, режимот одлучува што е општото добро – ова е една од големите разлики меѓу демократијата и диктатурата.¹²

Секој може, и учествува во оваа долготрајна дискусија: политичките партии, групите со интерес, медиумите, политичарите и индивидуалните граѓани. Всушност ова е поентата на учеството во демократија – дебатирање и потоа одлучување што е најдобро за земјата (или светот), и како да се постигне оваа цел.

Оваа тема е направена како доста поедноставен модел на овој процес на одлучување. Се почнува со искажување на индивидуалните идеи за општото добро – кога размислуваме за нашите приоритети ако ти би биле водач на својата држава, размислуваме и за општото добро. Сега сме во процес на формирање партии.



¹² Видете го материјалот за ученици 3.6 за подетален третман на оваа тематика.

Во следниот час, вие ќе преговарате едни со други со цел да согледате дали можете да формирате мнозинство кое ќе го одреди општото добро – засега.

Дијаграмот покажува што се случува во таков процес на одлучување. Да претпоставиме дека има две цели во дискусијата, цел А и цел В (овие можат да се поврзат со конкретни цели кои партиите ги претставиле). Трите стрелки со точки ги прикажуваат конечните избори кои партиите ги застапуваат – некои би сакале да дадат приоритет на целта А (варијанта ААВ), некои на В (варијанта ВВА). Ова се различни идеи за компромис. Секоја партија претставува одредена агенда која ги поддржува интересите на одредена група во општеството, и се нуди да ги земе предвид интересите на другата страна. Затоа партиите се трудат да влијаат за одлуката да биде во нивна корист – а1 и а2 залагајќи се за целта ААВ а партиите b1 и b2 влијаат во спротивната насока (ВВА).

Која опција е најдобра во однос на општото добро: ААВ или ВВА? Или пак баланс кој е во средината: АВ? Мора да се направи одлука. Партиите одлучуваат и пробуваат да дојдат до компромис за кој може да се согласат, а со тоа и да се поддржат меѓусебно. Во демократиите компромисот е цената што се плаќа за моќ. Моќта на одлучувањето ја има мнозинството. Малцинството или индивидуалците можат да влијаат на одлуката со правилно расудување.

Одлуките кои се прават на овој начин се постојано подложни на критики. На крај, одлуката можеби не придонесува за општото добро. Условите можат да се сменат. Мнозинствата можат да се сменат. Мнозинството може да се разубеди со правилно расудување. Демократското општество е општество кое учи.

Продолжение (овој дел може да се даде одделно)

Како сево ова е поврзано со клучните концепти на оваа тема – разноликост и плурализам?

Со практикувањето на слободата на мислење и и изразување, индивидуалните граѓани создаваат широк спектар на индивидуални мислења за тоа што е најдобро за државата. Граѓаните кои имаат интерес за нивните цели да се претворат во дела формираат или се приклучуваат во организации како што се партиите, групите од интерес итн. Ова е организиран плурализам (видете ги а1, а2, b1, b2 во дијаграмот).

Плурализмот создава конкуренција за моќ и политичко влијание. Одлучувањето бара некои цели и интереси да се приоритетизираат, а другите да се одбијат. Некогаш компромисот е потребен за да се достигне потребното мнозинство.

Граѓаните кои не учествуваат во оваа игра на гласно искажување на интересите и погледите ќе сфатат дека се изоставени. Во сечиј интерес е да се учествува во демократијата.

Материјали за наставници 3В

Предлози за продолженија и дополнувања

1. Како партиите размислуваат за поделбите во општеството?

Материјал за ученици 3.5 и дискусија

- Какви поделби постојат во нашето општество?
- Како партиите во нашата земја размислуваат за овие поделби?
- Кои одлуки и компромиси се прават?

2. Плурализам

- Кои групи на интерес и невладини организации се присутни во политиката?
- Кои интереси се добро организирани? А кои не се?

3. Компромис

Во демократиите плурализмот ја создава потребата за компромис. Постојат различни погледи за ова:

1. Од перспектива на индивидуалниот играч: компромисот е цената што се плаќа за моќта. Добрите идеи се одбиваат заменувајќи ги со второто најдобро решение.
 2. Од општа перспектива: плурализмот создава конкуренција: играчите меѓусебно се држат во контрола за никој од нив да не стане премногу моќен. Плурализмот во општеството ја има истата функција како штоподелбата на власта (checks and balances) се содржи во уставот.
 3. Гледано од резултатската перспектива: плурализмот ја создава потребата да се прави компромис. Одлуките кои одат во екстреми се ретки. Ова е во корист на социјалната кохезија.
- Кој од овие погледи се совпаѓаат со ситуацијата во вашата земја преку проверка како на пр. истражување?

4. Споредба на демократијата со диктаторството

Материјал за ученици 3.4

- Како демократските и диктаторските системи се справуваат со различни интереси и погледи?
- Кои одлуки се донесуваат? (Критериуми за споредба: вклучување на интереси, ефикасност, искажување на критика, улога на медиумите.)

5. Двете димензии на политиката

Макс Вебер¹³

1. „Политиката може да се спореди со бавно и силно продупчување дупки во дебели штици, со страст и правилно расудување.“
 2. „Оној кој е активен во политиката се стреми кон моќ“
- Како ги исклучуваме двете димензии на политиката во оваа тема?
 - Како политичките актери ги балансираат овие две димензии во нашата земја?

¹³ Макс Вебер, „Политиката како вокација“, страни 2, 34 (www.sscnet.ucla.edu/polisci/ethos/Weber-vocation.pdf); цитатите се уредени од авторот.